

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY-KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUHITNING O‘RNI VA TA‘SIRI

Nuridinova Maftunaxon Baxromjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti, tadqiqotchi

ANNOTATSIYA:

Mazkur tezisdagi bo‘lajak pedagoglarning kasbiy-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda ijtimoiy-pedagogik muhitning o‘rni va ta‘sir mexanizmlari yoritilgan. Ijtimoiy-pedagogik muhit mikro- (oilaviy), mezo- (oliy ta‘lim muassasasi) va makro daraja (kengroq ijtimoiy-madaniy va raqamli muhit) kesimida tahlil qilinib, ularning bo‘lajak pedagog nutqiy xulq-atvori va kommunikativ tajribasiga ta‘siri asoslab berilgan. Alohida sun‘iy intellekt vositalariga asoslangan zamonaviy ta‘lim muhitining ushbu jarayondagi o‘rni ko‘rsatib o‘tilgan. Tезis natijalari kasbiy-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda muhitga oid omillarni majmualari hisobga olish zarurligini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: kasbiy-kommunikativ kompetentlik, ijtimoiy-pedagogik muhit, bo‘lajak pedagog, mikromuhit, ta‘lim muhiti, sun‘iy intellekt vositalari, pedagogik muloqot.

Bo‘lajak pedagoglarning kasbiy-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish murakkab, ko‘p omilli jarayon bo‘lib, uning samaradorligi nafaqat oliy ta‘lim muassasasidagi o‘quv jarayoni tashkiliy-metodik sifatiga, balki keng ma‘nodagi ijtimoiy-pedagogik muhitga ham bevosita bog‘liq. Ijtimoiy-pedagogik muhit deganda talaba-yoshlar shaxsini shakllantiruvchi, ularning kommunikativ

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

tajribasi, qadriyatlari va xulq-atvor namunalarini belgilovchi ijtimoiy munosabatlar, ta'lim va tarbiya sharoitlari majmui tushuniladi. Mazkur muhit shaxsning nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki uning nutqiy xulq-atvori, muloqot uslubi, hissiy-ixtiyoriy sifatleri hamda kasbiy o'zini o'zi anglash darajasini ham belgilovchi ob'yektiv va sub'yektiv sharoitlar yig'indisidan iborat. Shu bois mazkur muhitning ta'sirini chuqur tahlil qilish bo'lajak pedagoglarni kasbiy-kommunikativ jihatdan tayyorlash metodikasini takomillashtirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.¹

Mavzuning dolzarbligini yana shu jihat belgilaydiki, an'anaviy pedagogik tayyorgarlik tizimida kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishga asosan auditoriya sharoitida, cheklangan vaqt ichida e'tibor qaratiladi, muhitning boshqa qatlamlari — oilaviy, ijtimoiy-madaniy, raqamli muhit ta'siri esa ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Natijada bo'lajak pedagogning real pedagogik faoliyatga kirishganida yuzaga keladigan kommunikativ qiyinchiliklari (auditoriya bilan ishonch o'rnata olmaslik, nizoli vaziyatlarni hal qila olmaslik, ota-onalar bilan samarali muloqot qura olmaslik) ko'pincha aynan muhit omillarining yetarlicha hisobga olinmaganligi bilan bog'liq bo'ladi. Shu sababli ijtimoiy-pedagogik muhitni yaxlit tizim sifatida o'rganish va uning har bir qatlamini pedagogik jarayonga maqsadli tarzda jalb etish zarurati yuzaga keladi — bu vazifa davlat ta'lim siyosati hujjatlarida ham alohida ta'kidlanadi.²

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-pedagogik muhitning bo'lajak pedagog kommunikativ kompetentligiga ta'sirini shartli ravishda bir necha darajaga ajratish mumkin. Birinchi daraja — mikromuhit, ya'ni oila va yaqin atrofdagi shaxslararo munosabatlar bo'lib, u shaxsning dastlabki nutqiy odatlari, muloqot uslubi va emotsional-ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantiradi. Aynan

¹Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya: Uchebnik dlya vuzov. — M.: Logos, 2002. — B. 45.

²O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va rivojlantirish yo'nalishidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar to'plami. — Toshkent, 2022.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

mikromuhitda shaxsda tinglash madaniyati, boshqa kishining fikriga hurmat, his-tuyg'ularni nutq orqali ifodalash kabi dastlabki kommunikativ asoslar shakllanadi, bu esa keyinchalik kasbiy muloqot uslubiga ham o'z izini qoldiradi. Ikkinchi daraja — oliy ta'lim muassasasi muhiti, jumladan o'qituvchi-talaba, talaba-talaba munosabatlari, o'quv-uslubiy va tarbiyaviy tadbirlar tizimi bo'lib, bu yerda kasbga yo'naltirilgan kommunikativ ko'nikmalar maqsadli ravishda shakllantiriladi. Mazkur bosqichda talaba nafaqat nazariy bilim oladi, balki pedagogik amaliyot, ma'ruza va seminar mashg'ulotlari, ilmiy-uslubiy anjumanlar, jamoat tashkilotlaridagi faoliyat kabi turli shakllardagi muloqot vaziyatlarida bevosita ishtirok etadi. Bunday muhitning sifati ko'p jihatdan professor-o'qituvchilarning namunaviy kommunikativ uslubiga, ta'lim muassasasida shakllangan korporativ madaniyatga hamda talabalarni qo'llab-quvvatlovchi psixologik muhitga bog'liq bo'ladi.³

Uchinchi daraja — kengroq ijtimoiy-madaniy muhit, ya'ni jamiyatdagi umumiy muloqot madaniyati, ommaviy axborot vositalari va zamonaviy raqamli-axborot muhiti bo'lib, u yosh avlodning kommunikativ xulq-atvor namunalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarda shakllanayotgan muloqot uslublari, ba'zan qisqartirilgan va norasmiy nutq shakllari bo'lajak pedagogning kasbiy nutqiga ham bilvosita ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida ushbu makromuhit ta'sirini muvozanatlash, talabalarda rasmiy va norasmiy muloqot uslublarini farqlash ko'nikmasini shakllantirish alohida metodik e'tiborni talab qiladi.

Alohida ta'kidlash joizki, so'nggi yillarda shakllanayotgan raqamli va sun'iy intellektga asoslangan ta'lim muhiti ijtimoiy-pedagogik muhitning yangi, tobora ahamiyat kasb etayotgan qatlamiga aylanmoqda. Sun'iy intellekt vositalaridan foydalangan holda tashkil etiladigan interfaol mashg'ulotlar, virtual muloqot

³Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2004. — B. 78.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

vaziyatlari va intellektual tizimlar bilan o‘zaro ta‘sir bo‘lajak pedagogga nafaqat nazariy bilim, balki amaliy kommunikativ tajriba orttirish imkonini beradi. Xususan, sun‘iy intellekt asosidagi til modellaridan foydalangan holda turli pedagogik vaziyatlarni (murakkab o‘quvchi bilan muloqot, ota-ona bilan suhbat, hamkasblar bilan bahs-munozara) simulyatsiya qilish, o‘z nutqini tahlil qildirish va takomillashtirish imkoniyati yuzaga kelmoqda. Biroq bunday muhitning ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi uchun u pedagogik jihatdan asoslangan, maqsadli va nazorat ostida tashkil etilgan bo‘lishi zarur, aks holda jonli muloqot ko‘nikmalarining susayishi, mashinaviy nutq uslubiga moyillikning kuchayishi kabi salbiy holatlar yuzaga kelishi mumkin.

Ijtimoiy-pedagogik muhitning bo‘lajak pedagog kommunikativ kompetentligiga ta‘sir mexanizmi quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi: muhit orqali kommunikativ me‘yor va namunalarni o‘zlashtirish (namunaviy taqlid mexanizmi); muhitdagi turli muloqot vaziyatlarida amaliy tajriba orttirish (faoliyat mexanizmi); muhit tomonidan berilayotgan ijobiy yoki salbiy fikr-mulohazalar asosida o‘z nutqini tuzatib borish (aks-sado mexanizmi). Bundan tashqari, muhitni motivatsion mexanizm sifatida ham ko‘rib chiqish mumkin: qulay, qo‘llab-quvvatlovchi muhit talabada muloqotga kirishishdan qo‘rqmaslik, o‘z fikrini erkin bildirish istagini kuchaytiradi, salbiy yoki repressiv muhit esa aksincha, kommunikativ faollikni pasaytirishi, notiqlik va muloqot vaziyatlaridan qochish xatti-harakatlarini shakllantirishi mumkin. Ushbu to‘rt mexanizmning (taqlid, faoliyat, aks-sado va motivatsiya) uyg‘un ishlashi bo‘lajak pedagogda barqaror va yuqori darajadagi kasbiy-kommunikativ kompetentlikning shakllanishini ta‘minlaydi.⁴

⁴Xoliqberdiyev K. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy-kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi. — Toshkent, 2019. — B. 32.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Ijtimoiy-pedagogik muhit omillarini pedagogik jarayonda samarali qo'llash uchun quyidagi yo'nalishlar maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: birinchidan, oliy ta'lim muassasasida talaba-o'qituvchi muloqotini demokratik va hamkorlikka asoslangan tarzda tashkil etish; ikkinchidan, pedagogik amaliyot davomida talabalarni turli ijtimoiy-kommunikativ vaziyatlarga (ota-onalar yig'ilishi, pedagogik kengash, nizoli vaziyatlar) bosqichma-bosqich jalb etish; uchinchidan, raqamli va sun'iy intellekt vositalaridan foydalangan holda kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish va ularni tahlil qilish amaliyotini joriy etish; to'rtinchidan, talabalarda rasmiy va norasmiy muloqot uslublari farqlash, ijtimoiy tarmoqlar ta'sirini tanqidiy anglash ko'nikmalarini shakllantirish. Ushbu yo'nalishlarning kompleks tarzda amalga oshirilishi ijtimoiy-pedagogik muhitni bo'lajak pedagoglarning kasbiy-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning faol resursiga aylantirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak pedagoglarning kasbiy-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda ijtimoiy-pedagogik muhit nafaqat fon sharoiti, balki faol pedagogik omil sifatida namoyon bo'ladi. Mikro-, mezo- va makrodarajadagi muhit omillari o'zaro uzviy bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi va ularning har biri o'ziga xos mexanizm orqali bo'lajak pedagogning kommunikativ tajribasini boyitadi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida ushbu kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda mikro-, mezo- va makromuhoit omillarini majmualar tarzda hisobga olish, xususan zamonaviy sun'iy intellekt vositalariga asoslangan ta'lim muhitini pedagogik jihatdan asoslangan tarzda loyihalashtirish muhim ilmiy-amaliy vazifa bo'lib qoladi.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd August , 2026

Website: <https://econferencia.com>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya: Uchebnik dlya vuzov. — M.: Logos, 2002.
2. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
3. Xoliqberdiyev K. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy-kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi. — Toshkent, 2019.
4. O‘zbekiston Respublikasida uzluksiz ta‘lim tizimini isloh qilish va rivojlantirish yo‘nalishidagi me‘yoriy-huquqiy hujjatlar to‘plami. — Toshkent, 2022.